

УДК 343.982:343.61 (477)

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВ ІЗ МЕТОЮ ЗАВОЛОДІННЯ ЖИТЛОМ

Суходубов Володимир Сергійович,
здобувач кафедри криміналістики
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна)

Стаття присвячена дослідженню способів вчинення вбивства з метою заволодіння житлом. Наведено класифікацію способів вчинення вбивства з метою заволодіння житлом.

Ключові слова: спосіб вчинення вбивства, механізм вчинення вбивства, фактори, які обумовлюють обрання способу вчинення вбивства.

THE METHODS OF COMMITTING MURDERS WITH THE AIM OF TAKING HOUSING

Sukhodov Володимир Сергійович,
Applicant at the Department of
Criminalistics (Yaroslav Mudryi National
Law University, Kharkiv, Ukraine)

The article is devoted to the study of methods of committing homicide with the aim of housing. The classification of methods of committing a murder for the purpose of housing occupation is given.

Key words: method of killing, mechanism of committing a murder, factors that determine the election method of committing a murder.

Постановка проблеми. Формування окремої криміналістичної методики вбивства, поєднаного із заволодінням житлом¹, потребує дослідження та аналізу криміналістичної характеристики злочинів. Криміналістична характеристика злочинів слугує слідчому своєрідною інформаційною базою, яка відбивається в певній структурі та являє собою результат наукового аналізу й узагальнення типових ознак певного виду або роду злочинів [1–4]. Криміналістична характеристика вбивства, поєднаного з відчуженням житла, охоплює такі елементи: спосіб учинення вбивства, місце час та обстановка вчинення злочину, особа потерпілого, особа злочинця та типові сліди злочину.

Мета статті – дослідження способів вчинення вбивства з метою заволодіння житлом і виокремлення його видів.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце серед структурних елементів криміналістичної характеристики розслідування вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, посідає спосіб злочину [5, с. 1375]. Специфіка способу вчинення злочину може вказувати на професійні навички вбивці, мотиви вчинення злочинного діяння, соціальний і психологічний портрет злочинця. Спосіб учинення злочину орієнтує слідчого на наявність комплексу слідів і речових доказів, важливих для розслідування. Крім того, він

¹ На нашу думку, зміст методики розслідування вбивств, поєднаних із заволодінням житлом особи, має містити такі складові елементи: 1) криміналістичну характеристику; 2) типові слідчі ситуації; 3) організацію та планування розслідування, а також пропонування типових обставин, що підлягають з'ясуванню; 4) висунення типових слідчих версій; 5) проблеми взаємодії слідчого та оперативно-розшукових заходів; 6) тактику слідчих (розшукових) дій.

може сприяти встановленню особи потерпілого (мається на увазі характер попередніх стосунків потерпілого та злочинця) [6, с. 181]. Інформація про спосіб злочину є основою для такого: а) розроблення криміналістичної характеристики окремих видів злочинів; б) виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики («спосіб – особа злочинця», «спосіб – сліди», «спосіб – предмет злочинного посягання» тощо); в) побудови й висунення слідчих версій; г) планування розслідування; ґ) розроблення тактики провадження слідчих (розшукових) дій; д) прогнозування механізму вчинення конкретного виду злочинів; е) розроблення криміналістичної профілактики злочинів [7, с. 30; 8, с. 105].

У криміналістичній літературі дослідження способів учинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, належним чином не висвітлено [9; 10, с. 67–68]. Зокрема, С.Д. Бережний зазначає, що злочин учиняється здебільшого у вигляді фізичного впливу на потерпілого. Використання винним під час убивства сил і закономірностей природи, поведінки інших осіб, тварин, роботи механізмів, впливу на організм хімічних речовин тощо є за межами злочинної дії. Ці закономірності характеризують розвиток причинного зв'язку й повинні з'ясуватися під час встановлення механізму заподіяння смерті потерпілому. Складні форми поведінки людини під час убивства з корисливих мотивів характерні тим, що елементарні дії, які входять до неї, іноді нерозривно пов'язані з дією зовнішніх сил і закономірностей, що не тільки уводяться у рух, а й свідомо направляються, змінюються і замінюються суб'єктом злочину в процесі його діяльності. У цьому разі використання людиною зовнішніх сил і закономірностей є органічною частиною її дії. Наприклад, залишення потерпілого на морозі, прив'язаним до дерева в лісі. За таких обставин винний розраховує на те, що низька температура заподіє смерть потерпілому [11, с. 7–8]. В.В. Тіщенко зазначає, що цей злочин належить до базових, під якими треба розуміти злочини, що об'єднують наміри отримати матеріальну вигоду та задовольнити матеріальні потреби завдяки отриманню майна, яке належить потерпілому на праві власності. Елементами криміналістичної характеристики корисно-насильницьких злочинів є такі: дані про суб'єкта, об'єкт, обстановку, процес (механізм) злочинної діяльності, дані про наслідки злочину. Елементами механізму (процесу) злочину є такі: дії з підготовки, вчинення та приховання, знаряддя та засоби злочину, взаємодія між учасниками, послідовність і характер взаємодії учасників, сліди-відображення. Ба більше, автор виокремлює три категорії корисно-насильницьких злочинів і, відповідно, моделі механізму нападу: 1) простий механізм (де спосіб обирається простий, основою якого є раптовість із використанням кастетів, холодної та рідше вогнепальної зброї та інші); 2) ускладнений механізм (де спосіб характеризується застосуванням спеціальних засобів – холодної та вогнепальної зброї, а також із проникненням на місце злочину); 3) складний механізм (де спосіб вчинення передбачає різного роду дії жорстокого характеру та застосування холодної й вогнепальної зброї, биток, побиття та іншого); 4) додатковий механізм (спосіб передбачає використання ядовитих або отруйних речовин) [9].

Науковий інтерес має позиція тих науковців, які виокремлюють і досліджують саме типові кримінальні ситуації, що характеризують механізм учинення вбивства з метою заволодіння житлом (або правом на нього). Зокрема, О.І. Дворкін та К.О. Толпекін виокремлюють таке: 1) потерпілий добровільно і легально продає злочинцю квартиру, виписується з місця проживання, отримує гроші (аванс), після чого його вбивають; 2) його примушують продати (обміняти) квартиру погрозами, застосуванням фізичного насильства, тортур, сполюванням, втягненням до вживання наркотичних засобів, а далі злочинці діють за попереднім варіантом; 3) потерпілого (потерпілу) знайомлять із жінкою (чоловіком) – членами злочинного угруповання, з якою (яким) вона (він) одружується. Потім квартира приватизується на їхнє ім'я, а потерпілого (потерпілу)

вбивають і заволодівають, відповідно, його (її) житлом; 4) йому пропонують (умовляють) обміняти свою квартиру на меншу з доплатою, показують нібито призначену для обміну квартиру (кімнату), причому це може бути житлова площа осіб, які дійсно потребують обміну, квартира члена злочинного угруповання або спеціально орендована для показу квартири сторонніх громадян. Після проведення обміну до прописки (реєстрації) потерпілого вбивають, а його попереднім або звільненим за обміном житлом заволодівають, використовуючи підроблені документи; 5) потерпілого спочатку вбивають, використовуючи його документи і складаючи підроблені, приватизують житло на його ж ім'я, а потім продають квартиру одному з членів злочинного угруповання або третім особам чи включають у ланцюг з обміну; 6) сусід по комунальній квартирі вбиває потерпілого, а потім приватизує всю квартиру (яка стала окремою) на своє ім'я; 7) рідня, на чие ім'я за заповітом повинна відійти квартира, вбиває потерпілого і заволодіває його житлом, вступаючи у права спадкоємця; 8) злочинці укладають угоду з потерпілим про продаж квартири з довічним утриманням, після чого через певний час потерпілого вбивають, труп його ретельно ховають, і він вважається безвісно відсутнім; 9) потерпілий продає квартиру або обмінює з доплатою, вселяючись у меншу, прописується (реєструється) на новому місці проживання, після чого його вбивають із метою заволодіння грошима, отриманими від продажу (обміну) житла. Як варіант – потерпілого вбивають до його прибуття і прописки за новим місцем проживання; 10) його вбивають з метою несплати грошей, які останньому повинні належати за угодою з житлом, через відмову звільнити квартиру після її продажу, подання ним заяви про укладання угоди під тиском або під погрозою насильства, внаслідок висловленого наміру опротестувати в суді угоду про відчуження його житла [12, с. 134–149].

На думку інших учених, учиненню вбивства може передувати захоплення особи з метою змусити її передати право власності на житло злочинцям. Треба зауважити на тому, що питанням розшуку зниклих осіб, а також виявлення ознак насильницької смерті щодо особи у разі повідомлення про її зникнення нині приділяється значна увага багатьма авторами [13, с. 31–37; 14, с. 29–33; 15, с. 43–45; 16, с. 35–41; 17, с. 72–74; 18, с. 131–132]. Зокрема, Д.М. Андріїв зазначає, що складність встановлення взаємозв'язку між зникненням особи та заволодінням правом власності на житло полягає в тому, що повідомлення про безвісне зникнення особи не є рівнозначним повідомленню про вчинення злочину, оскільки в ньому, як правило, немає даних, які б вказували на вчинення злочину стосовно зниклого, та не може бути підставою для внесення повідомлення про зникнення до ЄРДР. Важливим питанням є саме встановлення можливості вчинення злочину щодо особи за результатами розгляду заяви чи повідомлення про її зникнення. Оперативне вирішення цього питання може запобігти позбавленню життя та (або) заволодінню правом власності на належне йому житлове приміщення [19, с. 199–205].

На нашу думку, ґрунтуючись на узагальненні та аналізі слідчої та судової практики, способи вбивств із метою заволодіння житлом особи можна систематизувати за такими підставами:

1) залежно від особи злочинця на такі: а) вчинені одноособово або декількома особами (групою осіб, організованою злочинною групою); б) вчинені особою, яка володіє певними професійними навичками (медичними, юридичними, анатомічними, електротехнічними, автотехнічними та іншими); не володіє такими професійними навичками; в) вчинені раніше засудженою особою (за ч. 2 ст. 115 КК України); вчинене вперше; в) спрямовані на вузьке коло потерпілих; спрямовані на широке їх охоплення; г) способи, які використовуються малолітніми, неповнолітніми, дорослими або

особами похилого віку; г) способи, які застосували близькі (родичі, друзі); особи, які не були раніше знайомі; особи, які перебували в цивільно-правових відносинах (довічне утримання тощо);

2) залежно від способу позбавлення життя на такі: а) вчинені механічним способом (удушенням, спричиненням смертельних ушкоджень, утопленням, застосуванням вогнепальної, холодної зброї або інших засобів, які нейтралізують особу); б) вчинені хімічним способом (отруєнням, передозуванням медичними, наркотичними та алкогольними речовинами); в) вчинені термічним способом (високі температури);

3) залежно від механізму вчинення на такі: а) учинені одноособово; учинені із використанням співробітників медичного закладу охорони здоров'я, нотаріальних контор, ріелторських контор, релігійних організацій, «чорних ріелторів», правоохоронних і судових органів; б) прості, що складаються з одного прийому, охоплюються єдиним злочинним задумом і спрямовані на вирішення одного завдання; складні, що включають два і більше прийомів вчинення злочину та можуть бути спрямовані на вирішення декількох завдань;

4) залежно від характеру механізму отримання житла (права на житло) на такі: отримання готівки за реалізацію житла (ті, що мають матеріальне вираження у формі отримання незаконною винагородами під час реалізації); отримання житла в натурі (ті, що передбачають заволодіння житлом);

5) залежно від предмету злочинного посягання на такі: вчинені щодо квартир, будинків, предметів без спеціального правового статусу (які охороняються на підставі закону – гаражі, кораблі, вагони потягів тощо);

6) залежно від місця поширення (географією) вчинення на такі: вчинені в певному населеному пункті; в певному регіоні; в певній країні; ті, які мають міжнародний характер;

7) залежно від тривалості на такі: одноразові, багаторазові (серійний характер);

8) залежно від стадії (часу) реалізації злочинної діяльності: вбивство вчиняється до, під час або після відчуження житла;

9) залежно від місця вчинення вбивства на такі: застосовані у житловому приміщенні, вчинені поза приміщенням;

10) залежно від характеру вчинюваних дій на такі: способи готування, вчинення, приховування;

11) залежно від способу приховування на такі: замасковані інсценуванням (під нещасний випадок, самогубство, отруєння, смерть у лікарні або природну смерть, вчинення іншого злочину); пов'язані з приховуванням трупа (його розчленування); пов'язані із знищенням відповідних документів або інформації; приховування інформації; засновані на маскуванні інформації; фальсифікації інформації; неправдиве алібі; ознаки приховування відсутні та інші.

Криміналістичне дослідження способу злочину передбачає з'ясування саме закономірностей (кореляційних залежностей) його формування, встановлення особливостей злочинних дій, відображення їх у зовнішньому середовищі й те, як ці знання можуть бути використані для виявлення та розслідування конкретних видів злочинів [20, с. 55–61]. Наприклад, елемент криміналістичної характеристики «спосіб злочину» може мати такі закономірні зв'язки: «спосіб вчинення вбивства – особа злочинця – особа потерпілого»; «особа злочинця – спосіб вчинення вбивства – місце, час та обстановка вчинення злочину – типові сліди злочину».

У механізмі досліджуваного виду вбивств є взаємозв'язок способу злочину з особою злочинця. У цьому сенсі саме спосіб убивства (готування, приховування та безпосереднє вчинення) характеризує наявність чи відсутність певних професійних навичок зло-

чинця під час реалізації свого злочинного наміру щодо заподіяння смерті особі та заволодіння житлом. Ба більше: у цьому випадку способи вчинення досліджуваного виду вбивств детермінують обрання способів приховання та реалізацію підготовчих заходів, а також обрання тих чи інших засобів вчинення вбивства (зброя, отруйні речовини та інші).

У системі «спосіб учинення вбивства – особа злочинця – особа потерпілого» така залежність визначається демографічними, психологічними, біологічними, кримінально-правовими даними про особу потерпілого (віком, статтю, особистими якостями, поведінкою, фізіологічним і психічним станом потерпілого, конфліктними відносинами з близькими чи іншими особами, матеріальним становищем, сферою діяльності, волевими якостями та професійними навичками; даними про спосіб життя та іншими). Наявність та об'єм таких даних обумовлюють вибір злочинцем того чи іншого способу, знарядь і засобів, часу, місця та обстановки вчинення вбивства. Водночас вивчення таких даних щодо особи потерпілого допомагає визначити сам механізм вчинення вбивства, а також картину події загалом. У цьому плані визначається коло осіб, які зацікавлені в убивстві (смерті) потерпілого, можливі мотиви та цілі підозрюваної особи.

Обрання способу вбивства зумовлено обстановкою та умовами, в яких вчиняється вбивство. З урахуванням цих обставин злочинцем обирається найбільш вдалий час і місце вчинення вбивства. Наприклад, стосовно такого злочину, як убивство, місце його вчинення має особливе значення, оскільки є джерелом численних слідів, які відображають механізм злочинних дій, взаємовідносини злочинця та потерпілого, дані про знаряддя та засоби вчинення, особу злочинця та його психофізіологічні особливості [21, с. 29].

На змістовий складник обраних злочинцем способів позбавлення життя (дії механічного, хімічного, термічного та іншого характеру), особу злочинця вказують (свідчать) саме наявні сліди. У цьому плані слушним є висновок В.О. Коновалової про те, що «не спосіб, який відсутній на момент виявлення злочину, а комплекс слідів чи навіть один слід дає ключ до розслідування. <...> Як сліди, так і вербальна інформація становлять фрагменти побудови моделі події злочину» [21, с. 26–27]. Складність виявлення таких слідів пов'язана з умовами неочевидності, в яких вчиняється вбивство. Сліди існують ізольовано, проте аналіз їхніх можливих і дійсних взаємозв'язків утворюють свого роду деталі, а іноді й цілу модель вчиненого злочину. Їхній ретельний аналіз і синтез дають змогу встановити не тільки саму подію вбивства, але й отримати деякі дані про злочинця, механізм вчинення злочину. Ці дані можуть бути отримані під час аналізу слідів пальців рук або взуття (зазвичай на місці можливого стояння під час очікування жертви), ґрунтових нашарувань, мікро- і макрочастин його передбачуваного одягу, недопалків сигарет та іншого. За характером положення тіла убитого можна припустити механізм нападу, опір, боротьбу, коли можуть бути залишені сліди накладення на одязі вбитого, піднігтьова речовина з частинками шкіри або крові нападника [22, с. 208–226].

Результати узагальнення матеріалів кримінальних проваджень за досліджуваною категорією злочинів дає нам можливість зробити такі висновки. Зокрема, вчинення вбивств із метою заволодіння житлом особи перетинається із вчиненням широкого спектра інших кримінально-караних діянь. Ідеться про злочини у сфері службової діяльності; злочини проти громадської безпеки злочини проти безпеки виробництва; злочини проти власності; злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти життя та здоров'я населення.

Особливістю способів учинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, є те, що способи у своїй структурі (змістовій частині) можуть містити такі дії: 1) активного характеру (нанесення тілесних ушкоджень, застосування вогнепальної та холодної зброї та іншого), які містять явні ознаки впливу та, відповідно, сліди вчинення злочину; 2) активно-пасивного характеру (застосування медичних і лікарських препаратів

та іншого). Наприклад, коли особі не надаються відповідні препарати (або не в тому об'ємі), що викликає біологічну смерть особи; залишення в небезпеці; неналежне виконання обов'язків щодо охорони здоров'я; ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані та інші. Такі дії певним чином ускладнюють виявлення відповідних слідів злочину та причин настання смерті.

Діяльність із вчинення вбивства, поєднаного із заволодінням житлом громадян, не має відкритого характеру. Особа може ретельно маскувати свої дії, приховуючи їх від навколишніх, сполучати із вчиненням інших злочинів (підробкою документів, шахрайством, зловживанням службовим становищем тощо). Механізм учинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, передбачає таке: 1) дії безпосередньо потерпілого щодо відчуження житла та провокування на вчинення вбивства. Йдеться про провокування сімейних конфліктів, вчинення необдуманих (або незаконних) дій, звернення за наданням певних послуг до осіб (зокрема, юридичних), які мають сумнівну репутацію та інше; 2) дії, які супроводжуються порушеннями з боку посадових осіб (житлово-експлуатаційних організацій, нотаріальних контор, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів). Йдеться, як правило, про дії, які мають корупційний характер і пов'язані з порушеннями процедур, що регламентовані законодавством України та визначають певний порядок і строки здійснення певних процедур щодо відчуження житла (нотаріальне посвідчення договорів, державна реєстрація права власності, зняття з реєстрації за місцем проживання та військового обліку, видача певних дублікатів документів та інше); 3) дії особи злочинця, які безпосередньо пов'язані із вчиненням вбивства особи та відчуженням житла. У цьому зв'язку, на нашу думку доцільним буде виокремити такі типові варіанти протиправної поведінки особи злочинця: а) злочинець після вчинення вбивства власника житла набуває (заволодіває, відчужує) право на його житло; б) злочинець спочатку набуває (заволодіває) право на житло, а потім спрямовує свої дії на позбавлення життя потерпілого (вбиває) власника житла – потерпілого; в) злочинець одночасно спрямовує свої дії на позбавлення життя потерпілого та відчуження його житла.

Вивчення слідчої та судової практики свідчить, що факторами, які детермінують обрання тих чи інших способів вчинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом особи, є такі: 1) об'єктивні: характер об'єкта вчинення злочину, обстановка під час готування та приховування, знаряддя та засоби вчинення злочину, спосіб приховування, місце та час вчинення; 2) суб'єктивні: особа злочинця, вчинення групою осіб чи одноособово.

Висновки. Отже, злочини, пов'язані з убивствами з метою заволодіння житлом особи, є суспільно небезпечними та викликають певний резонанс у суспільстві. Такі злочини, як правило, характеризуються наявністю декількох потерпілих (власників житла, їхніх родичів або наймачів такого житла). Проведений аналіз способів вчинення таких убивств дає змогу зарахувати їх до злочинів, які мають латентний характер, що викликає певні труднощі у практичних працівників на стадії виявлення, запобігання та їх розслідування. Спосіб учинення вбивства та інформація про нього виступають підставою для виявлення зв'язку між структурними елементами криміналістичної характеристики, слугують побудові та висуненню версій, плануванню розслідування, розробленню та проведенню слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко А., Коновалова В. Криміналістическая характеристика преступлений: учебное пособие. Х.: Юридический институт, 1985. 93 с.
2. Журавель В. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Х.: «Апостіль», 2012. 304 с.

3. Журавель В. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? Правничий часопис Донецького університету. 2001. № 1 (6). С. 56.
4. Щур Б. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Х.: «Харків юридичний», 2010. 320 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: «Перун», 2009. 1736 с.
6. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підруч. для студентів юрид. вузів і фак.; за ред. В.Ю. Шепітька. Х.: «Право», 1998. С. 181.
7. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник / Под ред. В.К. Лисиченко. К.: «Высш. шк.», 1988. С. 30.
8. Густов Г., Скворцов К. О способах хищений: К научным основам расследования хищений. Вопросы борьбы с преступностью. 1971. Вып. 14. С. 104-109.
9. Тищенко В. Корисно-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: «Юридична література», 2002. 360 с.
10. Чоний А. Спосіб злочину як елемент характеристики корисливих убивств. Проблеми правотворчості очима науковців: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції (Частина 3). Тернопіль, 2010. 82 с.
11. Бережний С. Суспільно-небезпечна дія як ознака об'єктивної сторони вбивства з корисливих мотивів. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України: матер. Всеукр наук-практ конфер. Хмельницький: НАДПСУ, 2008. 104 с.
12. Дворкин А., Толпекин К. Методика расследования убийств, совершенных с целью завладения жильем потерпевшего. Прокурорская и следственная практика. 1998. № 2 (5). С. 134-149.
13. Зубрицький М. Проблемні питання здійснення прокурорського нагляду за законністю діяльності з розкриття вбивств, пов'язаних з безвісним зникненням потерпілих і розшуком безвісти зниклих осіб. Вісник прокуратури. 2010. № 7. С. 31-37.
14. Трофімчук В., Мірошніченко С. Розшук безвісно зниклих осіб. Вісник прокуратури. 2009. № 12. С. 29-33.
15. Ковальов А., Кравченко Ю. Факти насильницької смерті можуть залишитися поза увагою правоохоронних органів. Вісник прокуратури. 2010. № 12. С. 43-45.
16. Стоянов М. Особливості перевірки додержання вимог закону при реєстрації заяв та повідомлення про злочин та при провадженні дослідчих перевірок органами внутрішніх справ. Вісник прокуратури. 2010. № 4. С. 35-41.
17. Івашутін С. Безвісне зникнення громадян – проблема, яка потребує розв'язання. Вісник прокуратури. 2010. № 4. С. 72-74.
18. Злагода О. Деякі особливості вивчення викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів. Сучасні проблеми криміналістики: матер. Міжнар наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова (м. Одеса, 27-28 вересня 2013 р.). О.: «Юридична література», 2013. С. 131-132.
19. Андріїв Д. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. Право і суспільство. 2011. № 3. С. 199-205.
20. Дудніков А. Правове та криміналістичне поняття способу вчинення злочину. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. Вип. 10. Х.: «Право», 2010. 672 с.
21. Коновалова В. Убийство: искусство расследования: монография. 2-е изд., доп и перераб. Х.: «Юрайт», 2013. 320 с.
22. Коновалова В. Криминалистические проблемы борьбы с убийствами по заказу, совершаемыми организованными группами. Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. Вип. 1. Харків: Харківський Центр вивчення організованої злочинності при Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого, 2000. С. 208-226.